

Ma világszerte megemlékeznek a csernobili atomerőmű-katasztrófáról – a huszonöt éves évfordulón a másfél hónappal ezelőtti japán földrengés, a fukusimai atomerőmű sérülése is aktuálissá teszi a negyedszázada történeteket. Összeállításunk személyes visszaemlékezéseken és a korabeli sajtó alapján készült: mi történt 1986. április 26-án és az utána következő napokban Székelyudvarhelyen? Foci, mozi, majális, sör. Majd jódtabletta és félelem.

1986. április 26-án hajnalban felrobbant a csernobili atomerőmű négyes blokkja, megtörtént a világtörténelem legnagyobb atomerőmű-szerencsétlensége. A radioaktív fertőzés következtében különböző betegségekben elhunyt személyek pontos számát azóta sem lehetett megállapítani.

Mozi, foci, Hargita

1986. április 25-e egy szokványos, tipikus nyolcvanas évekbeli nap volt Székelyudvarhelyen. Péntek lévén az emberek dolgozni mentek a reggeli kenyér- és tejsor kiállása után. Másnap – szombaton – szintén dolgoztak, de estefelé már többen a közeli nyaralókba vagy a Kerekerdőre, Szejkére mentek-mehettek kirándulni, mit sem tudva arról, hogy a szomszédos Nagy Testvér, a Szovjetunió területén mi is történt.

Aki nem kirándulni ment, az szombat este az Olimpia moziban a *Halló, taxi!* című jugoszláv játékfilmet nézhetette meg, vagy a Román Televízióban este a

Teleenciklopédia

után

A labirintus

című román filmet. A lakónegyedi magnókban akkoriban a

3+2

együttes

Kombiné

című száma volt a menő keletnémet ORWO-szalagról vagy AGFA-kazettáról, titokban pedig az

István, a király

rockopera bakelitlemezeiről. Az udvarhelyi focicsapat, a

Haladás

vasárnap, április 27-én idegenben játszott: a

Szebeni Mecanica CSU

pályáján 2–0-ra győzött

Szávuly Attila

és

Kis Lajos

góljaival, s mivel

Székelykeresztúr

megverte a

Marosvásárhelyi Electromureșt

, az udvarhelyi gárda élre ugrott a táblázaton.

Akkoriban bizony egy-egy meccs eredménye bizony nagyban befolyásolta a hétfő regeli hangulatot az üzemben vagy az iskolában. Hétfőn, április 28-án az akkori megyei napilap, a *Hargita*

,
A sokoldalúan fejlett szocialista társadalmat tudatosan építő, magasfokú szocialista tudattal

rendelkező ember – a pártszervek és szervezetek politikai-ideológiai munkájának eredménye megállapítás-főcímmel jelent meg.

Ekkor nagyon kevés focimeccset lehetett nézni a tévében. Áprilisban még talány volt, hogy a két hónap múlva kezdődő mexikói labdarúgó világbajnokságot fogjuk-e követni a képernyőn, vagy csak a Szokol rádió marad. Utóbbi maradt, no meg a bolgár tévé, ha bejött a maszek antennán. De alig egy héttel később a *Bukaresti Steaua* megnyerte a *Bajnokcsapatok Európa Kupáját* Sevillában. Ez a Románia szempontjából sporttörténelmi nap szerdára esett, május 7-ét írtunk akkor.

Egy nappal korábban a Hargita utolsó oldalának jobb felső sarkában egy kurta közlemény jelent meg a *Környezet Minőségét Felügyelő-Ellenőrző Párt- és Állami Bizottság* részéről: „A május 4-én és 5-én országszerte végzett mérések tanúsága szerint a kedvező légáramlatok eredményeként az érintett övezetek némelyikében, köztük Bukarest municipiumban, tovább csökkent a radioaktivitás. Más övezetekben a radioaktivitás nagyobb, anélkül azonban, hogy a

lakosság egészségét veszélyeztetné. A szakhálózati állomások és laboratóriumok folytatják a méréseket, és továbbra is tájékoztatják a lakosságot, amíg a radioaktivitás az egész ország területén a normális határok közé nem kerül."

A majális tragédiája

Az újságban ennyi állt. Ennyi, és semmi több. Pedig néhány nappal korábban, május elsején emberek ezrei mentek kirándulni, pataokban sört hűteni, szalonnát sütni, forrásvizet inni. Mit sem tudva arról, hogy ez veszélyes lehet mind rájuk, mind pedig gyerekeikre. Az akkori szovjet propagandagépezet ugyanis mindent elhallgatott a robbanásról és a nyomában kialakult radioaktív felhőkről, úgyszintén a volt szocialista államok sajtóorgánumai. A Szovjetunióban a baleset megtörténte után két nappal adták ki az első jelentéseket, a Pravda pedig csak május 5-én számolt be először a szörnyűségről.

Tehát több nap telt el addig, amíg a Szabad Európa Rádión hírül vettük, hogy a svédországi mérések szerint hatalmas radioaktív felhők vannak Európa felett, s hogy ezek veszélyesek az egészségre. De olyan időket éltünk akkor, amikor a fennálló rendszer hibáinak, mulasztásainak eltitkolása sokkal fontosabb volt, mint a lakosság egészsége, illetve élete. Viszont azt már gyerekfejjel is fel lehetett mérni, hogy miért kapunk az iskolában minden reggel édes jódtablettát, miért nem lehet inni szünetben a csapvizet, és miért kell szüleink hosszú percekig mossák a zöldhagymát és a retket a kagylóban.

Utólag visszatekintve példaértékű volt egyes felnőttek viselkedése: még annak is megmondták-megsúgták, hogy most biza nem kellene a blokk körüli nadrágszíjparcellán vagy a falusi veteményeskertben zöldséget öntözni, akiről köztudomású volt, hogy nem hallgatja a Szabad Európát.

Védekezni kellett volna

Május közepén még tartott a radioaktív veszély, még ha az akkori újságok, hivatalos jelentések

nem is tartották igazán annak – pedig az első teendő az lett volna, hogy tudomására hozzák mindenkinek, hogy mi történt és fel kellett volna hívni a figyelmet a védekezésre. Már amennyire lehetett volna védekezni. Elméletileg a jódtabletta volt az első számú ellenszer, illetve az, hogy ha por rakódott a ruhára, akkor azt lakáson kívül kellett (volna) levenni. Mondták akkor, de utólag csak mosolyogni lehet ezeken...

Ugyanakkor palackozott vizet kellett (volna) inni, mert a kutak, patakok és a folyóvizek is fertőződtek. Ezzel szemben május elsején mindenki a pataokban hűtötte a sort, rotyogott a friss, „tisztá” forrásvízből készült krumplitokány a zöld fűben.

foto: Balázs Ferenc

Aztán ahogy teltek-múltak a hetek, a hónapok, a dolog leült – jött a focivébé, majd az ősz, a tél, s látszólag minden visszatért a normális kerékvágásba. Gyerekek születtek és cseperedtek fel. S a nyolcvanas évek végén az orvosok voltak talán a legnehezebb helyzetben. Milyen érzés lehetett annak az orvosnak, akinek közölnie kellett egy fiatal anyával, hogy a gyerekének agydaganata van, és, hogy ahhoz minden bizonnyal sok köze van a csernobili katasztrófának? Vagy leukémiás, vagy pajzsmirigyrákos – tény, hogy az azt követő években (legalábbis a rendszerváltásig) sok volt Udvarhelyen és környékén is a szóbeszéd, hogy főleg gyerekeknél előfordulnak fejlődési rendellenességek. Ezek a gyerekek ma már huszonévesekként élnek közöttünk.

Mintha a levegőt zárták volna el...

Az azóta eltelt időszakban óriásit romlott a lakosság egészségügyi állapota – ezt természetesen negatívan befolyásolta a közben lezajlott rendszerváltás és az azzal járó pszichikai sokkhatások sorozata. Kétségtelen, hogy rengeteg más tényező is befolyásolta azt, hogy betegesebbek, idegesebbek, ingerültebbek lettünk. Viszont tagadhatatlan tény, hogy az akkor élt generáción sajnos talán fizikailag is valamilyen nyomot hagyott a csernobili katasztrófa, s ez csak később derült ki.

Lelkileg mindenkit megviselt az akkori napok nyomasztó élménye, amikor a tájékozottabb városlakók a nagy meleg ellenére inkább otthonaikban gubbasztottak és a Szabad Európa Rádiót hallgatták. Arról, hogy mit ajánlatos tenni vagy nem tenni. Hogy ne essünk pánikba, hogy múljon már el ez az egész, hogy ne történjen semmi bajunk, mert így is van elég... Hogy nincs villany, nincs étel, hogy semmit nem engednek. Mert olyan volt, mintha a sok megszorítás mellett a levegőt is elzárták volna előlünk.